№ 128 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 14 ՅՈՒՆԻՍԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 14 ՅՈՒՆԻՍԻ № 128

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բայց կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենիւրով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„ՄՇԱԿԻ" ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաեւ երկրորդ մասնավճար 5 ռուբլին, որպէսզի թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:

Մարիամեան-Յովնանեան Օրիորդաց Դպրոցի

համար հարկաւոր են

Ընդհանուր պատմութեան ուսուցիչ՝ 12 դասի համար, և հանրահաշւի (ալգեբրայի) ուսուցիչ՝ 11 դասի համար: Դասագինն է 50 ռուբլի: Այս դասերն ստանձնել ցանկացողները թող բարեհաճեն մինչև ամսիս 20-ը գրաւոր յայտարարութիւն տալ: (Մարիամեան-Յովնանեան դպրոցի հասցէով):

Տեսուչ՝ Ստ. Մալխասեանց

(շ.) առ. 434. 2—1

Քառասնամեակ „Մշակի" «Տարազի» Յոբելեանական №-ամանախ ՎԵԼԵՆՕՎԻ ԹՂԹԻ վրա, յատուկ կազմած, պատկերներն առանց ծալելու, „Մշակի" գաւառական թղթակիցների համար (սահմանափակ) փոխանակ 10 ռ. ԵՐԵՔ ռուբլի: Նոյնը էլլիւստրասիոնի («ՏԱՐԱԶԻ») թղթի վրա 1 ռ. 50 կ.: ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ №-ի հետ 2 ռ.:

Դիմել՝ БЮРО ПЕЧАТИ. Тифлисъ, Голов. пр. 41.

26. 10—5

По умѣреннымъ цѣнамъ
Новѣйшихъ изящныхъ рисунковъ
ПОЛНОМѢРНЫЕ
ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ № 7.

291. 50—12 (ճ. կ.)

ԺԱՄՀԱՐԵԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Ժամհարեան գիւղատնտեսական դպրոցը, որ պէտք է հիմնվի մօտ ապագայում Ժամհարեան եղբայրների նուիրած գումարով, առիթ է տալիս երեւան հանելու հայ ինտելիգենցիայի մի մասի աշխարհահայեացքը, մանաւանդ այն մասի, որ սիրում է անուանել իրան «արմատական» և միևնոյն ժամանակ այսպէս կոչված տեղական հայրենասիրութեան արծարծման նիւթ է հայթայթում:

Ժամհարեան եղբայրները նպատակ են դրել հիմնել մի գիւղատնտեսական դպրոց, որ կարողանայ օգտակար լինել առհասարակ գիւղացիներին, գիւղական ազգաբնակութեանը մեր երկրում, Անդրկովկասում:

Կայացնելով այդ որոշումը, Ժամհարեան եղբայրները պէտք է լուծէին նաև երկու անհրաժեշտ և գործի էութիւնից բղխող հարց—1) լինի դպրոցը միայն հայկական թէ նրանից օգտվելու իրաւունքը վերապահել և մեզ հետ ապրող ուրիշ ազգութիւններին և 2) որտեղ հիմնել դպրոցը:

Ի նկատի ունենալով, որ Անդրկովկասի մէջ ոչ մի երկիր այնքան յետ չէ մնացել կուլտուրայից և մանաւանդ գիւղատնտեսական կուլտուրայից, որքան Ղարաբաղը, Ժամհարեան եղբայրները որոշում են հիմնել դպրոցը նախամեծարապէս Ղարաբաղում, չը համարելով սակայն այդ որոշումը վերջնական և անդառնալի, այլ վերաքննելի: Եթէ հանգամանքները ցոյց տային, որ Ղարաբաղում դպրոց հիմնելը այս կամ այն պատճառով անհնարին է, դպրոցը կարող է հիմնվել Երեւանի նահանգում:

Ապա Ժամհարեան եղբայրները, իբրև մեր երկրի դառն իրականութիւնից խրատված, փորձված մարդիկ, լաւ ըմբռնելով որ մի երկիր չէ կարող առաջադիմել, զարգանալ, երբ նրա մէջ մի տարրը առաջ է գնում, իսկ միւս տարրը յետ է մնում, անշարժութեան մէջ է մնում, եկան այն եզրակացութեան, որ գիւղատնտեսական դպրոցը միայն այն ժամանակ կարող է օգտակար լինել երկրին, եթէ նրա դռները որոշ չափով բաց լինեն և հայերի հետ ապրող թուրքերի առաջ, ուստի և որոշում են դպրոցի աշակերտների մի երրորդ մասը վերցնել թուրքերից, որպէսզի թուրք ազգաբնակութիւնն էս հաղորդակից լինի կուլտուրային:

Դրանով Ժամհարեանները կամեցան իրականապէս կատարել այն, ինչ հայ առաջաւոր ինտելիգենցիան յանձին «Մշակի» երկար տարիներ քարոզում էր, այն է՝ գաղափարը համերաշխութեան, եղբայրակցութեան, համագործակցութեան մեզ հետ ապրող տարրերի, այլացեղ և այլալեզու ժողովուրդների հետ: Ճիշդ է, այդ գաղափարն իրագործելու համար պէտք է որ ուսման ընդհանուր լեզուն լինի պետականը և ոչ հայկականը, բայց մայրենի լեզուի շահերի պաշտպանութեան համար կանոնադրութեան մէջ ձեռք են առնված անհրաժեշտ միջոցները, այն է՝ հայոց լեզուին տրված է լայն ծաւալ և լայն ծրագիր, որքան հնարաւոր է:

Գալով տեղին, անշուշտ, Ժամհարեանների համար շատ հաճելի է, որ դպրոցը հիմնվի Շուշու մօտ, բուն Ղարաբաղում, այնտեղ, ուր խիտ ազգաբնակութիւն կայ, որովհետև չէ՞ որ աշակերտների ⅔-ական մասը պարտադիր կերպով պէտք է հայ լինի: Սակայն տեղի ընտրութիւնը կախված է տեխնիկական պայմաններից՝ կլիմայից, դիրքից, ջրից, հողի որակութիւնից, գնվելի կալուածի անվիճելի հանգամանքից և ուրիշ այլ պայմաններից: Իսկ եթէ Ղարաբաղում չը գտնուի յարմար տեղ, միթէ դրա համար դպրոցը չը պէտք է հիմնվի: Անձնապէս, մենք էս ցանկացող ենք, որ Ժամհարեան գիւղատնտեսական դպրոցը հիմնվի Ղարաբաղում, Շուշու մօտ: Եւ այս ոչ թէ նրա համար, որ մենք ղարաբաղցի ենք, ոչ թէ նրա համար, որ մեր մէջ խօսում է տեղական հայրենասիրութեան զգացմունքը, այլ որովհետև մենք քաջ գիտենք, թէ ինչ յետամնաց, ինչ քայքայված դրութեան մէջ է գտնվում Ղարաբաղը:

Սակայն այսպիսի մի լուրջ և ամենաէական խնդրում զզուելի վերաբերմունք ցոյց տուեց հայ ինտելիգենցիայի մանաւանդ այն մասը, որ սիրում է իրան ցոյց տալ իբրև «արմատական»: Մենք չենք խօսում այն կեղտոտ արշաւանքի մասին, որ սկսեցին «Հորիզոնի» և «Ղարաբաղի» պէս փողոցային թերթերը, որոնք այդ հարցում հանդէս եկան ոչ թէ բուն խնդրով զբաղվելու, այլ միայն «Մշակի» և Ալ. Քալանթարի դէմ գործելու:

Եւ հասարակութեան, իրականութեան առաջ պարզվեց մի տխուր, վերին աստիճանի ցաւալի երևոյթ:

Մինչ մեր տնաբոյս «արմատականների» կողմից բուրժուա յորջորջված և յաճախ նոյնիսկ «կեղտոտ բուրժուազիա» անունով կնքվող դասակարգի ներկայացուցիչ Ժամհարեանները կեանքի, իրականութեան մէջ տալիս են ազգերի համերաշխութեան գաղափարի իրագործման շօշափելի ապացոյցը, մինչ այդ «կեղտոտ բուրժուաները» հեռու են պահում իրանց տեղական նեղ հայրենասիրութիւնից և նայում են խնդրի վրա լայն, ազատախոհ հայեացքով, իրանց «արմատական» կոչողները մի ամբողջ վայնասուն են բարձրացրել և տալիս են ամենանեղ շովինիզմի արտայայտութիւններ:

Եւ բուրժուա Ժամհարեանները ազգերի համերաշխութեան, լայն, ազատախոհ մտածմունքի և հայեացքի դասեր են տալիս իրանց «ձախ» համարող «Հորիզոնին», «Ղարաբաղին» և մեր տնաբոյս «արմատականներին»:

Բարոյական, մտաւոր սնանկութիւնը սրանից էլ աւելի առաջ գնալ չէր կարող:

Հ. Առաքելեան

ԵՐԿՈՒ ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏ

Փրէդերիկ Պասսի եւ Իվան Նովիկով

Համաշխարհային խաղաղութեան գաղափարի կողմնակիցները և միջազգային աշխարհը համակված են այսօր խորին սգով:

Չը կան այլևս խաղաղութեան, միջազգային համերաշխութեան երկու նշանաւոր առաքեալները:

Գերեզման իջան Ֆրէդերիկ Պասսին և Իվան Նովիկովը

Եւ գերեզման իջան ոչ միայն երկու նշանաւոր պասիֆիստներ, խաղաղասէրներ, այլև երկու նշանաւոր սօցիոլօգ-գիտնականներ:

Դեռ մայիսի 30-ին ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը, խաղաղասէրների առաջին բանակը Պարիզի Սորբօնի դահլիճում մեծարանք էր մատուցանում Ֆրէդերիկ Պասսին, որ, հիւանդութեան պատճառով, անկարող էր ներկայ լինել իր փառաբանութեան, և իր բացակայութիւնը աւելի յարմար էր գտնում, ասելով մի նամակի մէջ, ուղղված Լըրուա-Բոլիէօյին, որ նոյնպէս նորերս վախճանվեց.

«Ես, ներկայ լինելով, Սորբօնի այդ հանդէսը կը դարձնեմ մի մարդի փառաբանութիւն. բայց ես՝ բացակայ, հանդէսը ամենից առաջ կը լինի մի միջազգային ցոյց, այն է ընտիր մտածողների, հրապարակախօսների և քաղաքական գործիչների մի ժողովի կողմից հաստատումն ազատութեան, վարդապետութեան, արդարութեան և խաղաղութեան, հրատարակումն՝ միշտ աշխատելու պարտականութեան, հակառակ բոլոր պարագաների, մարդկային ցեղի նիւթական և բարոյական բարւոքման համար»:

Ահա այս մեծ ծերունուն կորցրեց Ֆրանսիան և նրա հետ ամբողջ մարդկութիւնը:

Իսկ Ռուսաստանը կորցրեց յանձին Նովիկովի մի նշանաւոր սօցիոլօգի, որի նշանաւոր հեղինակութիւնը՝ «Եւրոպայի ֆեդերացիան»՝ մի փորձ էր ցոյց տալու, թէ մարդկութիւնը կարող է մի օր հասնել երջանիկ վիճակի. իսկ նրա ուրիշ աշխատութիւնները պերճախօս կերպով ցոյց տուին, թէ որքան սխալ է այն վարդապետութիւնը, որ քարոզում է, թէ պատերազմը մարդկութեան մէջ պրօգրէսի գլխաւոր և դեկավար պայմանն է»:

Երկրագնդի բոլոր խաղաղասէրները, նրանք, որոնք մարդկային ցեղի պրօգրէսը տեսնում են միայն արդարութեան, եղբայրական համերաշխութեան, մարդասիրութեան և ոչ կոպիտ ու բիրտ ոյժի մէջ, անշուշտ, անկեղծ վշտով համակված են՝ կրելով այդ ծանր կորուստը յանձին խաղաղութեան երկու նշանաւոր առաքեալների՝ Ֆ. Պասսիի և Ժակ Նովիկովի:

Հ. Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

12 յունիսի

Պետերբուրգ.—Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվ մեկնեց իր կալուածքը՝ Տամբօվի նահանգում:

Պարիզ.—«Օրօրը» և «Ժուրնալը» խօսելով Դումայից ընդունված նաւակառուցման օրինագծի մասին, յայտնում են, թէ Ֆրանսիան մեծ բաւականութեամբ է ընդունում ռուսաց նաւատորմի վերածնութիւնը, որ նրա համար ուժեղացնում է ռուս-ֆրանսիական դաշնակցութեան նշանակութիւնը:

Թաւրիզ.—Քիւրդ-քենդ գիւղի մօտ տեղի ունեցաւ կռիւ Բէշիք-ուլ-Միւլքի զօրամասի և շահսէվանների միջև, որոնց յարձակումը յետ մղվեց մեծ ջանքերով: Կառավարական զօրքերի դէպի Սէրաբ առաջանալը դադարեցված է, որովհետև տեղեկացնում են թէ մեծ թւով շահսէվաններ են կենտրոնացել Սէրաբ տանող ճանապարհին:

Ահարից հաղորդում են, որ տեղական նահանգապետի մօտ եկան շահսէվան գիէկլու ցեղի ներկայացուցիչները Նիշան-խանի առաջնորդութեամբ և հպատակութիւն յայտնեցին:

Սալար-ուդ-Դօվլէի և Մահմէդ-Ալի շահի գործակից Մօջիլալ-ուս-Սալթանէն երևացել է Միանդաբի շրջակայքում:

Կիլ.—Առագաստաւոր նաւերի վարժութիւններից յետոյ կայսերական եախտ-կլուբում կայացաւ պաշտօնական ճաշկերոյթ: Պրուսական պրինց Հէնրիխ ընդգծեց, որ կայսրը գերմանացիների խանդը գրգռեց դէպի ծովը: Պրինցը իր ճառը վերջացրեց ուռա աղաղակելով ի պատիւ կայսրի: Պատասխանելով, Վիլհէլմ կայսրը շնորհակալութիւն յայտնեց նաւաստիներին և ասաց. «Մենք գիտենք մեր ակումբի լոկ մի օրէնք. ով ուզում է նրա անդամը դառնալ, նա պէտք է լինի ջենտլմէն»: Կայսրը յայտնեց, որ 20,000 մարկ է նուիրում ակումբի անդամների փոխադարձ օգնութեան համար: Վերջը կայսրն ասաց, որ նա շատ բանով պարտական է անգլիացի կապիտաններին և նաւաստիներին, որոնց կայսրը ունէր իր զբօսանաւերի վրա, որովհետև նրանք պատկանում են մի ազգի, որ գլուխ է կանգնած բոլոր նաւատորմերի:

Վիեննա.—Պատգամաւորների պալատը ընդունելով զինուորական օրինագծի առաջին գլուխները, որոշեց 12 տարի շարունակ աւելացնել նորակոչ զինուորների թիւը: Այս գլուխը ընդունվեց անուանական ձայնատուութեան ⅔ մասով:

Բերլին.—Լրագիրները համակրական յօդուածներ են տպում Սվերբէևին Բերլինում դեսպան նշանակելու առիթով, սպասելով դրանից ռուս-գերմանական յարաբերութիւնների նպաստաւոր զարգացում:

Բէլգրադ.—Սկուպշչինան առաջին ընթերցումով ընդունեց $2^1/_2$ միլիոնի գումարայատկացումը զինուորական կարիքների համար:

Բալտիմօրա.—Դեմօկրատիական ազգային կոնվենտը Պարկէրին ընտրեց դեմօկրատիական կոնվէնտի ժամանակաւոր նախագահ:

Մարսէյլ.—Ընդհանուր գործադուլը անխուսափելի է:

Լիսաբոն.—Երկաթուղային գործադուլը վերջացաւ:

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՊԱԼԱՏՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

12 յունիսի

Լոնդոն.—Լլօյդ Ջօրջը համայնքների պալատում յայտնեց, որ ելևմտի մնացորդից մի միլիոն է առնելու ծովային լրացուցիչ նախահաշիւը լրացնելու համար, որի մասին շուտով օրինագիծ կը ներկայացնէ պալատին: Ապա Ջօրջը ասաց, որ բիւջէն կազմելու ժամանակ նկատի էր առնված երկու ֆակտոր. քարածխային բանւորների գործադուլի ազդեցութիւնը և ծովակալութեան պահանջների աճումը:

Գրէյին հարցապնդում ուղղվեց այն մասին, որ չինական կառավարութիւնը ապօրինաբար ճնշել է հնդկական ափիոնի վաճառումը: Պատասխան եղաւ, թէ կառավարութիւնը գիտակցում է դրութեան լրջութիւնը. Պէկինում պաշտօնավարող անգլիական դեսպանը եռանդուն առաջադրութիւններ կանէ չինական կառավարութեանը:

Համայնքների պալատում տեղի ունեցաւ անսովոր տեսարան այն հարցի առիթով, թէ ինչպէս պէտք է վարվել սուֆրաժիստուհիների հետ բանտում և սովադուլի ժամանակ: Պատգամաւոր Գիլլին Ասկվիտից պահանջեց ազատել բանտարկվածներին: Ասկվիտը պատասխանեց, որ արդէն Մակկէնան յայտնել է, որ եթէ բանտարկվածները կը խոստանան չը կրկնել յարձակումները, նրանք իսկոյն կարձակվեն: Սօցիալիստ Լանսբէրին—կանանց իրաւահաւասարութեան յայտնի մտրանչող—սաստիկ զայրացած, բարձրանալով տեղից և ձեռքերը թափահարելով, դիմեց դէպի մինիստրական աթոռները և կանգնելով Ասկվիտի առաջ, բռունցքները սեղմած, աղաղակեց. «Ձեզ հարկաւոր է հեռացնել հասարակական կեանքից: Դուք արժանի չէք նոյն իսկ արհամարհանքի: Պատմութեան մէջ դուք կը հռչակվէք իբրև անմեղների տանջող մարդ: Դուք գիտէք, որ կանայք չեն կարող տալ պահանջվող խոստումը. ազնուութիւն չէ ոյժով ստանալ այն»: Նախագահը առաջարկեց Լանսբէրիին հեռանալ նիստից: Լանսբէրին երկար յամառում էր և սոսկ բանւորական կուսակցութեան անդամների կրկնակի բացագանչութիւններից յետոյ հեռացաւ՝ առաջ քան միջադէպը կը սպառվէր:

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

12 յունիսի

Պէկին.—Ժամանակաւոր պրեմիէրը ֆինանսների մինիստրի ներկայութեամբ ընդունեց վեց պետութիւնների ներկայացուցիչներին: Սեղանաւորները պարզեցին Պարիզում և Լօնդոնում մշակված պայմանները: Լուչժենսիանը դտաւ, որ այդ պայմանները ոչ միայն ընդունելի չեն, այլ և ասաց, որ չի վստահանայ ներկայացնել նրանց ազգային ժողովին:

Մուկդէն.—Ջժաօէրսիւնը, կատարելով Իւանշիկայի կարգադրութիւնը, պատուիրագրեց մանջուրական իշխանութեան եռանդուն միջոցներ ձեռք առնել վերջ դնելու միապետական պրօպագանդային Մանջուրիայում՝ մահվան պատժի ենթարկելով կալանաւորված ագիտատորներին:

Քաղաքում լիակատար հանգստութիւն չը կայ: Հիւսիսային արուարձանում առևտրական ձեռնարկութիւնների մեծ մասը փակ են: Ձերբակալութիւնները և մահապատիժները շարունակվում են: Օտարազգի հիւպատոսարանները պաշտպանվում են զօրքերով, իսկ գիշերները ամբողջ քաղաքում շրջում են ուժեղ պահակախմբեր: Զօրքերի կազմը ուժեղացնելու համար եկան 1500 զինւոր:

Շանխայ.—Զինացիք ուղղակի սառել

են Սուլխայանից։ Մամուլը բացատրութիւն է պահանջում այն մասին, երբ նա մի միլիօն լան է ստացել նախագահութիւնից հրաժարվելու համար։

—

Լոնդոն.—Ռէյտերի գործակալութեան տեղեկութիւնների համաձայն, չինական փոխառութեան մասին կայացած համաձայնութիւնը նկատի չունի Ռուսաստանի և Ճապոնիայի յատուկ շահերը։

—

Տօկիօ.—Արտաքին գործերի մինիստրի մօտ եղաւ նախաճաշ ի պատիւ մեկնող Կացուրայի և Գոտօյի։ Ներկայ էին ռուսաց դեսպանը և դիպլոմատիական անդամները։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

12 յունիսի

Կ. Պօլիս.—Պալատը ձայների ճնշող մեծամասնութեամբ ընդունեց սահմանադրութեան 35-րդ յօդուածի բոլոր փոփոխութիւնները, ինչպէս նաև կառավարութեան առաջարկած մնացած ուղղումները։

Հրատարակվեց պաշտօնական հաղորդագրութիւն, թէ ալբանական շարժման ղեկավարների ագիտացիայի ազդեցութեան տակ մի կապիտան, 9 պորուչիկ և 50 զինուոր փախան։ Նրանցից Մօնաստիրում, Պրիլէպում և Դիբրում կալանաւորվեցին 2 օֆիցեր և 2 զինուոր, 16 զինուոր վերադարձան իրանց զօրամասերը, խնդրելով ներումն։ Կատարվում է քննութիւն։ Դաւաճանները կը պատժվեն շատ խիստ։

Ի նկատի ունենալով, որ մալիսօրական Ալբանիայում յուզմունքներ են սկսվել բօլգարների մէջ, ուղարկվեցին զօրքեր՝ խոչընդոտ լինելու բօլգարների միացմանը ալբանական շարժման։

—

Իփէկ.—Իսսա Բօլէտինացը և Նորժիբդաղան 3000 ալբանների հետ միասին գտնվում են Իփէկի և Միտրօվիցայի միջև։ Չերնօգորիայի սահմանի վրա գտնվող Բօրան տեղն է ուղարկված մի գումարտակ։ Իփէկի և Դիակօվօյի շրջաններում կենտրոնացված են 36 գումարտակ։ Յունիսի 8-ին Փասիլ-փաշան հինգ գումարտակով և թնդանօթով ու գնդացիրով դիմեց յարձակման Իսնիկի վրա. կարճ կռւից յետոյ ալբանները նահանջեցին դէպի Կեաֆումարին, որ համարվում է Մալէսիայի բանալին։ Յունիսի 10-ին Փասիլ-փաշան արշաւանք սկսեց Կեաֆումարինի ուղղութեամբ։ Օգնութեան եկան Դիակօվօյից 4 գունդ հինգ գնդացիրով։ Կիրճում այժմ դիրք են բռնել 6000 ալբան։ Սպասվում է կռիւ։

—

Հռոմ.—Պատգամաւորների պալատի նստաշրջանը ընդհատվեց անորոշ ժամանակով։

ԲՈՒՐԳԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Կահիրէ, 27 մայիսի

Ես հեռագրեցի ձեզ Սուէզի ջրանցքից իմ ջերմ շնորհաւորութիւնները մեր լրագրի 40-ամեայ կեանքի բոլորման առիթով։ Գալով Կահիրէ, «Մշակի» յօբելեանի օրը իմ առաջին միտքն եղաւ այցելել «Մշակի» ամենաբեղմնաւոր և ամենամեծ թղթակցի... գերեզմանին. գերեզմանին եմ ասում, որովհետև երբէք չարագործի ձեռքն այնչափ ծանր հարուած չէր տուել լրագրական գործին, որչափ Կահիրէի այն եղբայրասպան զէնքը, զրկելով հայ լրագիրն ու գրականութիւնը Արփիար Արփիարեանի ճարտար և բազմահմուտ գրչից։

Դժուար եղաւ այստեղ ինձ համար հայոց գերեզմանատունը գտնելը։ Ինձ ընկերանում էին երկու ռուսահայ, պ.պ. Յ. Մութաֆեան և Ա. Լալայեան, որոնք, բարեբաղդաբար, շատ առիթ չեն ունեցել այդ յաւիտենական ննջարանն այցելելու, որով և չէին իմանում նրա ճանապարհը։ Արաբ կառապանը երկար հարցուփորձերից յետոյ մեզ բերեց մի ընդարձակ պարսպապատ հանգստարանի առջև, որի դրան ճակատին անգլիերէն լեզուով գրված էր՝ «Միջազգային գերեզմանատուն». այստեղ էր, որ անխտիր հանգստանում էին նրանք, որոնք «վարի աշխարհի», ինչպէս ասում են ֆրանսիացիք (bas monde) կրօնական և ցեղական զանազանութիւնները չէին տանում իրանց հետ «վերի աշխարհը...»։ Միջազգայինի եգիպտացի պահապանին հարցրինք, թէ ուր էր «հայոց հանգստարանը»։

— Ո՞ր հայոց,—հարցրեց եգիպտացին,— Նուպար փաշայի հայոց թէ Արթին փաշայի։

Արաբացի պարզամիտ կառապանի համար պարզ չէր այս հարցումը, բայց մեզ համար չափազանց հասկանալի էր այս խտրականութիւնը։ Երկու ազդեցիկ հայ փաշաների կրօնական դաւանութիւնը ծանօթ էր «Միջազգային» խմբի պահապանին, և ուզում էր, որ մենք յայտնէինք, թէ Նուպարի (լուսաւորչական) թէ Եաղուբ Արթինի (կաթոլիկ) կրօնակիցների հանգստարանն էինք ուզում տեսնել.... Երկու ազգակից հասարակութիւնների այս հարուստ և նշանաւոր գլխաւորները, բարեբաղդաբար, կեանքի մէջ, ազգային ասպարէզում, համերաշխ էին ընթանում։ Եգիպտոսի «Հայոց Բարեգ. Ընդհ. Միութիւն» լուրջ և համակրելի հաստատութիւնը միացնում էր նրանց, ընտրելով Պօղոս Նուպար փաշային իր նախագահ, իսկ Արթին փաշային փոխ-նախագահ։

Գտանք վերջապէս «Հայոց գերեզմանատունը», ուր թաղված էր հայոց մեծագոյն օրագրողը։ Տխուր խորհրդածութիւնների առիթ տուեց Արփիարի մահարձանը։ Որչափ պիտի ցնծար և հոգեպէս մխիթարվէր և հրճվէր հանգուցեալը, եթէ նա, այս հանդիսաւոր օրը, փոխանակ իր ցուրտ շիրիմով իր անձն ու գրիչը յիշեցնելու, իր կենդանի խօսքով, իր վառվռուն ոճով և իր անձնուէր աշխատակցութեամբ կարողանար մասնակցել իր սիրած լրագրի յօբելեանին։

Արփիարի կիսանդրին դրված է մի մեծ մարմարեայ պատուանդանի վրա։ Ընդհանուր առմամբ արձանն այնքան էլ աջող չէ։ Հանգուցեալ մեծ գրողի դէմքը շատ նման չէ իրան։ Բայց այսքանով էլ ստիպված էինք գոհանալ, գիտենալով թէ ինչ տխուր պարագաների մէջ է տեղի ունեցած նրա մահը։ Կիսանդրիի վրա քանդակված են Արփիարի գրական կեղծ անունները՝ Հայկակ («Մշակի»), Հրազդան, Հրպետ և Սկեպտիկ։ Իսկ պատուանդանի վրա գրված են՝ «Արփիար Արփիարեան 1852—1908» և քիչ ներքև յիշվում են արձանի կառուցանողները՝ «Գաղափարի զոհին, իր հիացողներն ու բարեկամները» արձանագրութեամբ։

Տխուր մտքերով հեռացայ գերեզմանատնից, իմ այս տպաւորութիւններն անմիջապէս հաղորդելու համար Արփիար-Հայկակի անմոռանալի յօդուածները յիշող «Մշակի» ընթերցողներին....

Սարուխան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԳՈՒՏ «ՄՇԱԿԻ» ՖՕՆԴԻ

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 13 յունիսի

«Մշակի» 40-ամեակի Յօբելեանական Յանձնաժողովը շնորհակալութեամբ ստացաւ յօգուտ «Մշակի» ֆօնդի հետևեալ նուէրները. Թիֆլիսում 1) Գրիգոր Նախշունեանից 50 ր., 2) Արշակ Ղոնդաղսազեանից 25 ր., 3) Գրիգոր Րէվազեանից 20 ր., 4) Յովհաննէս Յակոբեանից 10 ր., 5) Մկրտիչ Մկրտումեանից 10 ր., 6) եղբ. Աբրահամեաններից 10 ր., 7) Արշակ Ամիրաղեանից 10 ր., 8) եղբ. Սարգիս և Առաքել Դաւիդխանեաններից 5 ր., 9) Յակոբ Փիրալեանից 5 ր., 10) Բերուզ Մարտիրոսեանից 5 ր., 11) Գէորգ և Սերգօ Աւագեաններից 5 ր., 12) Ասլան Ասլայեվից և Գրիգէլ Պապունովից 5 ր., 13) Դաւիթ Դէմուրեանից 5 ր., 14) Աղաբէկ Յովսէփեանից 5 ր., 15) Աղա Մուրադեանից 5 ր., 16) Եգօր Յովսէփեանից 3 ր., 17) Խաչատուր Ղալէտչեանից 3 ր., 18) Խաչատուր Շահրիկեանից 3 ր., 19) Արշակ Ամիրաղեանից 3 ր., 20) Միքայէլ Ղազարեանից 3 ր., 21) Գէորգ Յովսէփեանից 3 ր., 22) Յակոբ Կարբայեվից 3 ր., 23) Ալէքսանդր Բուրդուլեանից 3 ր., 24) Նիկ. Իսրայէլեանից 3 ր., 25) Արշակ Նազարեանից 3 ր., 26) Պաւէլ Կուչէտօվից 3 ր.։ Գումարը 208 ր., որ աւելացնելով նախորդ ստացված 23,210 ր. 87 կ. (տես «Մշակ» № 127) գումարին, համագումարն է 23,418 ր. 87 կ.։

Յանձնաժողով

—

Ցուցակ հայ-կաթօլիկ նուիրատուների

Ի նկատի ունենալով, որ մայիսի 26-ին, Թիֆլիսում, կատարվելու է «Մշակ» լրագրի 40-ամեայ յօբելեանը, մայիսի 20-ին կայացած հայ-կաթօլիկների ծխական ընդհանուր ժողովը որոշեց ողջունել այդ ազգօգուտ լրագրի յօբելեանը առանձին պատգամաւորութեամբ, յանձին Վարդան աղա Լատիֆեանի և Երեմիա Խանդանեանի։ Եւ ի բաց առեալ այդ, ի նշան երախտագիտութեան կատարել հաճոյակամ հանգանակութիւն յօգուտ «Մշակի» ֆօնդի։

Դիոնեսիոս վարդ. Գաղատոսեան 10 ր., Յովհաննէս Կապլանեան 3 ր., Եղբ. Զատոյեաններ 10 ր., Յովհաննէս Զուրուկեան 1 ր., Մանուէլ Կիրակոսեան 3 ր., Վարդան Լատիֆեան 10 ր., Գէորգ Զարխչեան 1 ր., Երեմիա Խանդանեան 1 ր., Գալուստ Մատթէոսեան 1 ր., Մկրտիչ Ոսկանեան 1 ր., Գալուստ Թաթմանեան 1 ր., Տիգրան Տիփուխեան 1 ր., Պօղոս Պօղոյեան 1 ր., Սեռովբէ Գարագաշեան 1 ր., Արմենակ Եղեկեան 2 ր., Մելքոն Էթմէքչեան 1., Յարութիւն Զալըխեան 1 ր., «Խոտորջուր» ընկերութիւնից 30 ր., Սերովբէ Լատիֆեան 1 ր.։ Համագումարն է 80 րուբլի։

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԴԱԴԱՐՈՒՄԸ

Դարդանելի նեղուցի փակումը համեմատաբար իր վնասակար ազդեցութիւնը ունեցաւ նաև մեր գաւառի բանւորութեան աշխատանքի վրա, մի ստուար դասակարգ, որ իր անմիջական գործերն ունի Ռուսաստանի նաւահանգստային քաղաքներում—Բաթումում, Նովօրօսսիյսկում, Փօթիում և այլն։ Երևանեան նահանգում, Շարուր-Դարալագեազից յետոյ, մեր Նոր-Բայազէտի գաւառն է տալիս պանդուխտ-բանւորների այս մեծ թիւը, որ մշակութեամբ է պարապում վերև յիշված քաղաքներում, ուր տարիներով հայ գիւղացին մաշում է իր մէջքը բեռի տակ և քափ ու քրտինք մտած օրական ապրուստ է հասցնում իր հեռաւոր ընտանիքին, որը «աչքը ճամբին» տարիներով սպասում է իր ղարիբին՝ սիրտը կարօտով լցված...

Կասկած չը կայ, որ մեր օտարական բանւորները նաւահանգստեան վայրերում իրանց չարքաշ աշխատանքն ունեն և այդ իրանց դաժանելի բանւորութեան արդիւնքը—բեռնակրութեան օրավարձը հասցնում են իրանց ընտանիքին մշտապէս, այն աստիճան անընդհատ, որ գիւղացու ընտանիքը կարողանում է մասամբ իր ապրուստը հոգալ և տնտեսական ծանր բեռը թեթևացնել...

Սակայն հակառակ այդ հանգամանքի այս վերջին ամիսներում, երբ Թիւրք-Իտալական կռւի պատճառով երկրի ջրային ճանապարհները փակված էին և մեր բանւորական աշխատանքները մասամբ դադրած՝ մեր գաւառի պանդուխտները փոխանակ իրանց աշխատանքի արդիւնքը իրանց ընտանիքին ուղարկելու, իրանք էին պահանջում ընտանիքից ապրուստի միջոց, ուստի գիւղական ընտանիքները փոխադարձ օգնութեան դերի մէջ էին մտել... Եւ ահա շատ ընտանիքներ իրանց շրջանում պարտքի դիմելով և փողեր ճարելով ուղարկեցին իրանց օտարական բանւորներին, որպէսզի ապրուստի միջոց ունենան մինչև աշխատանքների վերսկսումը։

Այդպիսով, ուրեմն, Դարդանելի փակումով և նաւահանգստային աշխատանքների դադարումով, մի ահագին վնաս է հասցվում ոչ միայն խոշոր կապիտալիստական աշխարհին, այլ և համեմատաբար մեր մանր մունր բանւորութեան, որ փոխանակ իր օրական անմիջական վաստակը, իր աշխատանքի արդիւնքը իր ընտանիքին հասցնելու, ընդհակառակը, վերջինից է պահանջում իր ապրուստի միջոցը... Սակայն այսպէս թէ այնպէս վերջին շաբաթների լրագիրների աւետումը Դարդանելի բացման վերաբերմամբ մի փոքր սիրտ և հոգի է ներշնչել մեր բանւոր պանդուխտների ընտանիքներին, որոնք գրեթէ իրար աչքալուսէք են տալիս՝ թէ արդէն բանւորական աշխատանքներն վերսկսվել են և թէ իրանք իրանց հասոյթները կարող են ստանալ նախկին ձևով իրանց պանդուխտ բանւոր անդամներից, թէպէտ միւս կողմից Թիւրք կառավարութեան յոխորտանքը—Դարդանելը նորից փակելու սպառնալիքը—երկիւղ է ներթում կրկին դադարեցնելու բանւորական աշխատանքները, որոնք ըստ արժանւոյն դեռ ևս չեն վարձատրվում։

Գ. Սինանեան

Նոր-Բայազէտ, 6 յունիսի

Կ. Հ. Բ. ԸՆԿ.-ԻՑ ՆՊԱՍՏԸՆԿԱԼ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Կ. Հ. Բ. Ընկ. 1912—13 ուսումնական տարվայ համար նշանակել է նպաստ գաւառական ծխական հետևեալ գիւղերի 63 դպրոցներին։

1) Մուխրան գիւղի դպրոցին՝ 200 ր., 2) Գիւլաքարակ գիւղին՝ 200 ր., Ախալցխայի շրջան. 3) Տամալային՝ 200 ր., 4) Ծուղրութին՝ 200 ր., Ախալքալաքի շրջան. 5) Գիւմբուրդային՝ 200 ր., 6) Մամզարային՝ 200 ր., 7) Տիլիֆին՝ 200 ր., 8) Սուլտային՝ 150 ր., Ալէքսանդրօպօլի շրջ., 9) Մեծ-Քափանակին՝ 200 ր., 10) Նորաշէնին՝ 300 ր., 11) Զօրլին՝ 200 ր., Արդահանի շրջ., 12) Արդահան քաղ. դպր. 100 ր., 13) Արդունի շրջ. Տանձուտին 150 ր., Գանձակի շրջ. 14) Կորինապատին՝ 200 ր., 15) Ղարաբուլաղին՝ 200 ր., Գօրու (ճիւղ) շրջ. 16) Ախալքալաքին՝ 600 ր., Քուխուբելիին՝ 300 ր., Դուշէթի շրջ. 18) Դուշէթ քաղաքին 200 ր., Կարսի շրջ. 19) Բաշքեադիկլարին՝ 200 ր., 20) Զարդանէսին՝ 200 ր., 21) Մաւրակին՝ 250 ր., 22) Փիրվալին՝ 250 ր., 23) Քիւրուկ-Դարային՝ 200 ր., Աստրախանի շրջ. 24) Ղարաչլլին՝ 200 ր., Ղազախի շրջ. 25) Բարանային՝ 200 ր., 26) Թօվուզին 100 ր., 27) Ղազախ քաղաքին՝ 100 ր., 28) Ղալաչային՝ 100 ր., 29) Ներքին Կարմիր Աղբիւրին մի տարի ժամանակով՝ 200 ր., 30) Թաթլուին միմիայն մի տարի ժամանակով՝ 200 ր., Նոր-Բայազէտի շրջ. 31) Դդմաշէնին՝ 200 ր., 32) Նօրադուզին՝ 300 ր., 33) Ներքին Ախտային՝ 240 ր., 34) Չիբուխլիին՝ 400 ր., 35) Անգամալին՝ 350 ր., 36) Սօլակին 200 ր., 37) Փաշաքենդին՝ 200 ր., 38) Օրդակլուին՝ 200 ր., Վաղարշապատի շրջ. 39) Բազար ճիւղին՝ 400 ր., 40) Կարբիին 400 ր., 41) Սապլուին՝ 250 ր., 42) Ղարաքիլիսային՝ 250 ր., 43) Տամզլուին՝ 200 ր., 44) Հանովանքին՝ 200 ր., 45) Չխարին՝ 250 ր., Փօթիի շրջ. 46) Փօթի քաղաքին՝ 100 ր., 47) Ցարսկիէ Կոլօդցիին՝ 100 ր., Քարվանսարայի շրջ. 48) Աչաջուրին՝ 100 ր., 49) Ուզունթալային՝ 100 ր., 50) Սև-Քարին՝ 100 ր., 51) Վերին-Աղդանին 250 ր., 52) Թալային՝ 100 ր., 53) Սև-գիւղին՝ 150 ր., 54) Քարվանսարային՝ 100 ր., 55) Գոշավանքին՝ 200 ր., Քութայիսի շրջ. 56) Սաչխերէթին՝ 200 ր., Օլթիի շրջ. 57) Օլթի գիւղաքաղաքին՝ 200 ր., 58) Բալ գիւղին՝ 200 ր., Ծալկայի շրջ. 59) Դաշբալին՝ 300 ր., 60) Աշխալային՝ 100 ր., 61) Գ. Ի. Տէր-Մարգարեանի հաշւով պահվող Շիրվանանց գիւղի դպրոցին՝ 1800 ր., 62) Իշխ. Արղութեան-Երկայնաբազուկների հաշւով պահվող Սանահին գիւղի դպրոցին՝ 1000 ր., 63) Շարուր-Դարալագեազում բացվելիք մի որևէ դպրոցի՝ 250 ր.։ Ընդամենը 15,600 ր.։

Խորհուրդը պահանջ է գրել վերոյիշեալ գաւառական դպրոցների հոգաբարձուներին, ա) որ աշխատեն աւելացնելու աշակերտ-աշակերտուհիների թիւը, մանաւանդ աշակերտուհիների, ուր այդ թիւը նկատելի պակաս է. բ) դպրոցական շինութիւնները վերանորոգեն և, եթէ հնարաւորութիւն ունեն, նորերը կառուցանեն։

ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԻՒԼԶԱԴԵԱՆ

Շուշի, 10 յունիսի

Այսօր հողին յանձնվեց բազում տարիներ հայկական փշոտ իրականութեան մէջ պաշտօնավարած ուսուցիչ Սամուէլ Գիւլզադեանի մարմինը։ Հանգուցեալը յայտնի էր հայ հասարակութեան ոչ միայն իբրև բարեխիղճ, անձնուէր ուսուցիչ, այլ և իբրև Ֆրդուսիի թարգմանիչ և, կարելի է ասել, բանաստեղծ։ Նա քաջ տեղեակ էր մի քանի օտար լեզուների, ինչպէս՝ պարսկերէնի, իտալերէնի և միաժամանակ մայրենի գրաբար լեզուին։

Երկար տարիներ նա պաշտօնավարել է Պարսկաստանում՝ Թաւրիզում, ապա այլ տեղեր և յետոյ Շուշի՝ թեմական դպրոցում։ Վերջին տարիներս թեմ. դպրոցի հոգաբարձութիւնը նշանակել էր նրան համեստ կենսաթոշակ, որով և ապրում էր նա։

Ինչպէս լսում ենք, Սամուէլ Գիւլզադեանը պէտք է ունենայ անտիպ արժէքաւոր աշխատութիւններ։ Ասում են, որ նա ունի հաւաքած բոլոր ծաղիկների անունները և նրանց շուրջը պտտվող զրոյցները։ Ուստի լաւ կը լինէր, եթէ այդ մասին մեր Ազգագրական և Հրատարակչական Ընկերութիւնները բանակցութեան մէջ մտնէին նրա մերձաւորների հետ։

Թեմ. դպրոցի հոգաբարձութիւնը հոգ էր տարել ամենայն կերպ հանդիսաւոր և պատուաւոր թաղել արդիւնաւոր և բազմամեայ ծերունի ուսուցչի մարմինը։

Պատարագից յետոյ եկեղեցում, մի քանի խօսքով Զաւէն վարդապետը տուեց հանգուցեալի կատարած վեհ գործի բարձրութիւնն ու նշանակութիւնը, իբրև ուսուցիչ-դաստիարակչի։ Ապա եկեղեցուց դուրս Մարիամեան դպրոցի ուսուցիչ Յ. Ստեփանեան ուրուագծեց հատ ու կտոր տեղեկութիւններով նրա կենսագրութիւնը։

Կոմս

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ «Մշակի» ներկայ համարին կցված է յօբելեանական կիսաթերթ № 13, որի մէջ զետեղված է մի մասն այն բազմաթիւ ուղերձների ու շնորհաւորականների, որ խմբագրութիւնս ստացել է «Մշակի» 40-ամեայ գործունէութեան յօբելեանի առիթով։

◆ «Մշակի» հետևեալ համարը Թարգմանչաց տօնի պատճառով լոյս կը տեսնէ շաբաթ, յունիսի 16-ին։

◆ Վրաստանի և Իմէրէթի թեմի կառավարիչ Նիփոն եպիսկոպոսը Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնից խնդրում է հաղորդել իրան տեղեկութիւններ քաղաքային դպրոցներում կրօնի դասեր ունեցող կրօնուսոյցների և նրանց դասաւանդած դասերի քանակի նկատմամբ յընթացս 1911—1912 ուսումնական տարվայ։ Բացի այս, սրբազանը խնդրում է ուղարկել իրան այն հողաբաժնի յատակագիծը, որի վրա պիտի կառուցվի հայոց եկեղեցի և որպիսի հողաբաժինը քաղաքային վարչութիւնը այդ նպատակով զիջել է ձրիաբար Նախալօվկայում։

◆ Ներկայ յունիսի 16-ին, Գանձակում Թիֆլիսի դատաստանական պալատի սեսիան քննելու է Մեղրի գիւղի 36 գիւղացիների գործը, որոնք մեղադրվում են 1907 թւին «գիւղացիական միութիւն» կազմելու մէջ։ Մեղադրեալներին պաշտպանելու են երդուեալ-հաւատարմատարներ՝ Կլանկ և Տիգր. Յովհաննիսեան։ Այդ գործում իբրև վկաներ կանչված են Զանգեզուրի գաւառապետի աւագ-օգնական Գասսէվ, 4-րդ մասի ոստիկանական պրիստաւ Շահսուար-բէկ Քալանթարօվ, Մեղրի նախկին տանուտէր Անաստաս Գաբրիէլեան, որի գրաւոր յեկուցումը հիմք է ծառայել և՛ խուզարկութեան և՛ օրինական մեղադրանքի։ Բացի դրանցից երեք վկաներ էլ կանչված են տեղական գիւղացիներից։ Մեղադրվում են քրէական օրէնսգրքի 2-րդ մասի 102-րդ յօդուածի հիման վրա։

◆ Թիֆլիսի ոստիկանապետը մեզ խնդրում է տպագրել, որ Սև-ծովեան նահանգի Բաղդօլնայա գիւղի մօտ կայ մի դպրոց, որ պահվում է առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութեան միջոցներով, որի մէջ ուսուցանում են հիւսնութեան և երկաթագործութեան արհեստները, 3 տարվայ ընթացքում։ Յիշեալ դպրոցն են ընդունվում 14 տարեկանից բարձր տարիք ունեցող երեխաներ։ Անդրկովկասի զեմստվային միջոցներից յատկացված է մի գումար, որով թոշակներ պիտի տրվեն 25 հոգու, իւրաքանչիւրին տարեկան 120 ր.։ Այս 25-ից 16-ը պիտի բաժանվեն Անդրկովկասի 8 նահանգների միջև, իւրաքանչիւրին 2 թոշակ յատկացնելով։ Ընդունելութիւնն սկսվում է հոկտեմբերի 15-ից։ Նրանք, որոնք կը ցանկանան իրանց երեխաներին տեղաւորել յիշեալ դպրոցում, թող շուտով յայտնեն այդ մասին Թիֆլիսի նահանգապետին և կամ ոստիկանապետի դիւանատներին։

◆ Պօստ-հեռագրային շրջանի գլխաւոր Գ. Մուսսելիուսը հաղորդեց վաճառականապետ Ա. Միլեանին, որ թոյլատրված է պօստ-հեռագրային բաժանմունք բանալ Սօլօլակում, որպիսի նպատակով յատկացված է 1700 րուբլի գումար։ Գ. Մուսսելիուսը ընդսմին խնդրում է Ա. Միլեանին նպաստել այդ քաղաքամասում պօստ-հեռագրատան բաժանմունքի համար յատուկ բնակարան վարձելու գործին։

◆ Պետերբուրգից ստացված տեղեկութեան համաձայն միջոցներ են յատկացված Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա պօստային շէնք և պօստ-հեռագրային շրջանի վարչութեան գրասենեակ կառուցելու նպատակով։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատել է բնակարան վարձողների և էժան գնով բնակարան տուողների նորակազմ ընկերութեան կանօնադրութիւնը։ Ընկերութեանը անդամագրվել կարելի է Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան մէջ, ընկերութեան նախաձեռնող ինժենէր Ա. Բաբեանի մօտ։

◆ Երէկ «Кавказъ» թերթից առնելով հաղորդել էինք, որ Թիֆլիսում վաճառական Գ. Զիլինգարեանը իրան սնանկ է յայտարարել։ Ներկայիս յիշեալ անձը վերոյիշեալ թերթում հերքում է այդ լուրը միանգամայն, յայտարարելով որ համանման լուրերի տարածումը արդիւնք է թշնամական վերաբերմունքի։

◆ Ժողովրդական Տան հայկական սեկցիան կիրակի, ամսիս 17-ին, կրկնում է հասարակութեան կողմից հաւանութիւն գտած «Քրիստինէ» դրաման, որը առաջին անգամ խաղացվեց անցեալ շաբաթ։

◆ Ժողովրդական Համալսարանի վարչութիւնը իր գրագիտական դասընթացքների պարապմունքները դադարեցրել է մինչև աշուն։ Հաւլաբարի կիրակնօրեայ հայերէն գրագիտական դպրոցի աշակերտ-բանւորները դիմել են վարչութեանը՝ պարապմունքները այնտեղ շարունակել և ամառվայ ամիսներին։ Վարչութիւնը տուել է իր համաձայնութիւնը, եթէ միայն սովորող աշակերտների թիւը կը հասնի գոնէ 15—20 հոգու։

◆ Պետական Դումայի կովկասցի պատգամաւորները Պետերբուրգից դէպի Կովկաս են մեկնել։

◆ Պետերբուրգից Թիֆլիս եկած վրացի ուսանողների և ուսանողուհիների նախաձեռնութեամբ այսօր հոգեհանգստեան կարգ կը կատարվի հանգուցեալ Եակօբ Գօգեբաշվիլիի գերեզմանի վրա։

◆ Թիֆլիսի իգական 3-րդ գիմնազիային կից բացված ձեռագործի 6 շաբաթեայ դասընթացքներին իբրև ունկնդրուհիներ գրվել են սկզբնական դպրոցների թւով 60 ուսուցչուհիներ։

◆ Յունիսի 12-ին, առաւօտեան ժամը 6-ին, Նինա Ալխազովան իր ամուսնու հետ կռւելուց յետոյ, մտնելով հարևանի խոհանոցը, ինքն իրան սպանելու նպատակով կախվեց, սակայն հարևանուհին նրան նըկատեց կախված դրութեան մէջ և վար բերեց կախաղանից դեռ ևս կենդանի դրութեան մէջ։

◆ Յունիսի 12-ին, Կախէթինսկայա փողոցում գտնվեց մի ընկեցիկ երեխայ իգական սեռի, որն ուղարկվեց Օլգինսկի ծննդաբերական ապաստարանը։

◆ Յունիսի 12-ին երեկոյեան գանձակեցի Բէգլար Մերուտովը Վօրօնցօվսկայա փողոցով անցնելու ժամանակ ընկաւ փողոցի մայթի վրա և յանկարծամահ եղաւ։

◆ Յունիսի 12-ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ Ժողովրդական Համալսարանի վարչութեան ժողովը և կայացրեց հետևեալ որոշումները. 1) Հանգուցեալ Գօգեբաշվիլիի անունով հիմնված ֆօնդին, փոխարէն պսակի, յատկացնել ընկերութեան միջոցներից 25 ր.։ 2) Պատրաստել վարչութեան գործունէութեան հաշիւը և առաջիկայ սեպտեմբերի 2-ին գումարել ընկերութեան անդամների տարեկան ընդհանուր ժողով։ 3) Ժողովրդական Համալսարանի հայկական սեկցիայի անդամներին ժողովի հրաւիրել յունիսի 22-ի երեկոյեան Գիւղատնտեսական Ընկ. դահլիճում։

◆ Բագու։ Նաւթարդիւնաբերող Եա. Մանսվետովը, ի յիշատակ Եակօբ Գօգեբաշվիլիի, Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկ. տրամադրութեան ներքոյ է դրել 500 ր., որպիսի գումարը պիտի յատկացվի Գօգեբաշվիլիի անուան հիմնված ֆօնդին և ապագայում հիմնվելիք դպրոցին։

◆ Եակօբ Գօգեբաշվիլիի թաղման օրը, յունիսի 10-ին, Բագւում կատարվել է հոգեհանգստեան կարգ բագուաբնակ վրացիների նախաձեռնութեամբ Ալէքսանդրօ-Նեվսկի տաճարում, որին ներկայ են գտնըվել հայ և թուրք ինտելիգենցիան։

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

— ◆ *Քննութիւնները դպրոցում*.—Կուրսկ քաղաքի գեմստվային ուսուցչանոցում Սապօգով գիւղում կատարվում էին քննութիւններ։ Ներկայ էին՝ նահանգական գեմստվային վարչութեան նախագահ Կ. Ա. Բապպը, նահանգական վարչութեան անդամ Կոնդրաշեվը, գլխաւոր բժիշկ Ջէֆրանովը և տեղական քահանան։

Աշակերտները պատասխանում էին շատ համարձակ։ Քննողներից մէկը, երեւի կամենալով փայլել, հարցրեց Պետրուխին աշակերտին. «Ասա տեսնեմ, երբ և ով սպանեց Կայսր Ալէքսանդր II-ին»։

— Ազնուական կալուածատէրերը,—պատասխանեց աշակերտը։

Այս պատասխանից բոլոր քննողները ուղղակի քար կտրվեցին։ Առաջինը խելքի եկաւ Բապպը և ուզեց իմանալ, թէ երեխան խաչ ունէ՞ր վզից կախված։ Տղան խաչը ցոյց տուեց։ Յետոյ նա հարցրեց, թէ ով և որտեղ է սովորեցրել աշակերտին այդ բանը. արդեօք ուսուցչանոցում չեն սովորեցրել։

Տղան, չը շփոթվելով, պատասխանեց.

— Ուսուցչանոցում չեն սովորեցրել, ես լսել եմ գիւղացիներից։

Դրանից յետոյ ոչ ոք էլ սիրտ չունէր շարունակել քննութիւնները, ու ամենքը հեռացան։

◆ *Պսակները պահելը*.—Ալէքսանդր III-ի արձանի պսակները, երեք օր իրանց տեղերում մնալուց յետոյ, յանձնվեցին Պատմական Թանգարանին՝ ի պահեստ։ Բոլոր պսակների թիւը 86 է, որոնցից 22-ը դափնեայ են, 64-ը՝ արծաթեայ ու ճենապակեայ (ֆարֆօր)։

◆ *Համալսարանում*.—604 իրաւաբան ուսանողներից Մօսկվայի համալսարանը աւարտեցին 1-ին աստիճանի դիպլօմով՝ 40-ը, 2-րդ աստիճանի, բայց շարադրութիւն ներկայացնելու պայմանով 1-ին աստիճանի համար՝ 241, 2-րդ աստիճանի դիպլօմով՝ 237, ընդամենը՝ 518 ուսանող։ Քննութիւն չը կարողացան տալ 86 մարդ։

Այս տարի պետական քննութիւն տուին և Պօլտարացկիի իրաւաբանական կուրսերի աշակերտուհիները, որոնք շատ լաւ քննութիւն տուին, դրանց թւում և 6 օրիորդ, որոնք արժանացան առաջին աստիճանի դիպլօմի, և որոնցից մէկն է Սպանդարեան։

Ֆիզիկօ-մաթեմատիկական ֆակուլտէտից դիպլօմ ստացան 200 մարդուց 190-ը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ
(Քննադատական էտիւդ)

II*)

И новый міръ увидѣлъ я...

Վահան Տէրեանը մեր երիտասարդ բանաստեղծների մէջ պիտի առանձնակի տեղ գրաւի. այս վերջին երեք տարվայ ընթացքում նա կատարել է խոշոր առաջադիմութիւն. նրա հոգեկան աշխարհը ենթարկվել է արմատական յեղաշրջման. ռոմանտիկ երազողի շղարշը թողած՝ նա այժմ կանգնած է միջազգային կոլլեկտիվիզմի նախաշեմքում։ Այդ երևոյթը մենք կը նկատենք մի փոքր յետոյ։

1908 թւից յետոյ,—այդ թւին լոյս էին տեսել նրա «Մթնշաղի անուրջներ» փոքրիկ գրքոյկը,—ներկայ տարվայ սկզբին Մօսկվայի «Պանթէօնը» հրատարակել է Վ. Տէրեանի «Բանաստեղծութիւնների» առաջին հատորը։ Սա բանաստեղծի արգասաւոր լինելու խոշորագոյն փաստն է։ Ներկայ հատորի մէջ են մտել նոյն «Մթնշաղի անուրջները», այլ և միւս բանաստեղծութիւնները՝ բաժանված առանձին խմբերի. «Գիշեր և յուշեր», «Ոսկէ հէքիաթ» և «Վերադարձ»։

«Մթնշաղի անուրջների» մասին մեզանում խօսվել է բաւական. մանաւանդ երկար է խօսել Ա. Տէրտէրեանը, կանգ առնելով նաև գեղարուեստական գրականութեան, առաւելապէս լիրիկայի քննադատութեան նկատմամբ արած իր մեթօդ-գիւտի վրա։ Մենք հարկաւ կանգ չենք առնի այդ «գիւտի» վրա, կասենք այսքանը միայն, որ դա մեթօդ չէ, և ոչ էլ սեփական գիւտ, այլ Կօգանի և Օվսեանիկօ-Կուլիկօվսկիի քննադատական ձևերի խառն շփոթը։ Տէրտէրեանի գիւտը՝ դա խսկապէս իր ալբոմն է, որով նա հրապարակ է եկել Վ. Տէրեանի լիրիզմի հանդէպ, բնորոշելու համար վերջինիս ուղին, բնաւորութիւնը, էութիւնը և այլն, և, ի հարկէ, չարաչար սխալվել է։ Քննադատը անկարող է եղել ըմբռնել Վ. Տէրեանի արտաքին և ներքին մղումների էութիւնը. գնելով երեք տեսակ յոյզերի հարլեկներ այդ էութեան վրա, նա միանգամայն հաշտեցրել է բանաստեղծին տխեղերքի ու մարդկութեան հետ... Եւ, ի հարկէ, չարաչար սխալվել է։ Բանաստեղծը ոչ թէ հաշտվել է (եթէ հաշտվէր այդ ամենի հետ, նա կը քարանար, կամլանար), այլ նոր է միայն մտնում կեանքի խսկական ժխորը, նոր է միայն կռում իր զէնքերը՝ մարդկային որոշ խաւերի հետ պայքարի մէջ մտնելու համար։ Այդ պայքարի մէջ բանաստեղծը դեռ ես կարող է կրկին ցնորքի յոյզեր ունենալ, կրկին ձգտումների, «ծարաւի» յոյզեր արտայայտել և շուտով նը կայացնել և ոչ մի հաշտութիւն՝ Ա. Տէրտէրեանի առաջարկած ձեռնտու պայմաններով։ Պ. քննադատի սխալը այն է, որ նա ինքը աւելի ռոմանտիկ է, քան Վ. Տէրեանը իր «Մթնշաղի անուրջներում»։ Հակառակ ռոմանտիկ քննադատի թելադրանքներին, Վ. Տէրեանը առաջադիմել է և նրա ցնորքների յոյզերը նոր բովանդակութիւն և նոր ոյժ են ստացել. նա ոչ թէ պէտք է հաշտվէր, այլ պիտի կռիւների ծանր ասպարէզը մտնէր. նա պէտք է ռոմանտիզմի պարուրանքը մի կողմը շպրտէր և յուզվէր կեանքի ռէալ տրագիզմով։

Եւ յիրաւի, բանաստեղծը արդէն արել է այդ ուղղութեամբ իր նախապատրաստական քայլերը, ինչպէս այդ կը տեսնենք. նա արդէն պատրաստվում է մտնել իրականութեան խորխորատը, թողնելով իր յուսահատական մրմունջներն ու կեանքից կտրված երազների լալագին հնչիւնները, այն հնչիւնները, որոնք այժմ նրա համար նոյն իսկ որոշ աններդաշնակութիւն են կազմում.

Ես լալիս էի,
Բայց օտարի պէս էի ունկնդրում
Ինքս իմ հոգուն, ինքս իմ լացին...

ասում է բանաստեղծը։

Վ. Տէրեանի բանաստեղծութիւնների ներկայ հատորը պարզապէս ցոյց է տալիս այն ուղին, որով բանաստեղծի մէջ կատարվել է նրա ներքին յեղաշրջումը։ Այս պարագայում հէնց չը պիտի մոռանալ, որ նրա ներքին նորագոյն տրամադրութիւնների ու մտորումների աղբիւրը հանդիսանում է կրկին նոյն հասարակական միջավայրը։

Մօտ անցեալի հասարակական շարժումներից յետոյ տիրող քաղաքական մղձաւանջի համատարած սարսափը մի պահ շփոթեցրել էր անհաւասարակշիռ հասարակութեանը։ Նա կանգնած էր մոլորութեան ճանապարհին, որովհետև կորցրել էր իր ոյժերի վրա ունեցած հաւատն ու վստահութիւնը։ Բարդ իրականութեան ճնշման տակ լքված ու յուսահատված՝ նա իր հայեացքը սեեռել էր դէպի անքննելին ու անիմանալին, ընկնելով միստիկ տրամադրութիւնների մէջ, որտեղ սակայն նրա տենչող ու որոնող հոգին մնաց անբաւական ու դժգոհ. իր վերացական, միստիկ որոնումները մնացին միանգամայն անպատասխան։ Վերացական չիրականացած ձգտումները մի կողմից, կեանքի յափշտակող ժխորը միւս կողմից՝ ի վերջոյ սթափեցրին նրան. և հասարակութիւնը կրկին մտաւ իր կենսական կարիքների հրամայող շրջանը, սակայն ոչ հաշտվելով տիրող կացութեան հետ։ Ամենքը դժգոհ էին, բայց աւելի դժգոհը նա էր, ով աւելի էր կորցրել...

Եւ ահա լքման ու շփոթութեան կարճ շրջանից դուրս եկած հասարակական խաւերը կանգնեցին «ճանապարհների բաժանումների մօտ» և ապա կրկին բռնեցին իրանց յատուկ պատմական ուղիները, այս անգամ աւելի պարզ չերտաւորումներով։ Լքումն ու շփոթը իր հետ էր բերել ծայրայեղ սկեպտիցիզմ ու միստիցիզմ. նրանք, որոնց համար նոյնիսկ «ճանապարհների բաժանումների մօտ» տակաւին «ամեն ինչ հարց էր, ամեն ինչ մթին հանելուկ», անկարող եղան շուտով ըմբռնելու մօմենտի պատմական նշանակութիւնը։ Միւս կողմից հէնց այդ ճանապարհների բաժանումն էր, որ անցեալի հետ զօրեղապէս կապված ժամանակակից ինտելիգենտ մարդու մէջ նոր շփոթ ու նոր տարակուսանք էր ստեղծում։ Հասարակական հակադիր տարրերը աւելի խստօրէն էին ընդգծել իրանց սահմանները, իրանց նոր ուղիները դէպի ապագայ նայող տարրը, որ աշխատանքի կուռ ներկայացուցիչն էր, աւելի շուտ էր սթափվել և դիմել իր պատմական գործին, մինչդեռ նրա հակոտնեան, որ տիրող կարգերի հեղինակն էր, անդառնալիօրէն զգացել էր, որ իր ոտների տակի հողը երերուն է, որ իր պատմական դերը խճողված է բազմաթիւ հակասական տարրերով. զգալով այդ, նա ողբում էր այդ կեանքի ունայնութիւնը, իր սնանկացման փաստը համարելով համամարդկային սնանկութիւն։

Մղձաւանջի փարատման հետ «ճանապարհների բաժանումների մօտ» կանգնեց նաև Վ. Տէրեանը։ Նրա ներքին աշխարհն ես, նման իր զգայուն ժամանակակիցների, փոթորկման նախօրեակին էր՝ կանգնած ներքին յեղաշրջման պրօցէսի հանդէպ։ Տարբեր ուղղութիւններով գնացող ճանապարհների մօտ մտքի դեգերումներն ու տատանումները պաշարել էին անհատական վերապրումների առաջին շրջանը անցկացրած բանաստեղծին։ Այդ շրջանը, ճիշդ է, եղել է սոսկ անհատական վերապրումների շրջան, սակայն բանաստեղծը իբրև ժամանակակից մարդ իր հոգեկան բարդ, անդրադարձնող աշխարհով անկարող էր չենթարկվել սօցիալական մօտիվների հրամայական պօստուլատներին։ Եւ իր սուբեկտիվ անուրջներից յետոյ բանաստեղծի ռոմանտիկական տագնապը աստիճանաբար գոլորշիանում է և նա թևակոխում խոկման շրջանը։ Երազող հոգին փորձում է դիտող դառնալ։ Եւ դիտողութիւնն ու մտորմունքը նրա առջև ծաւալում են կեանքի նորագոյն հօրիզոններ, բերելով իրանց հետ համապատասխան յոյզեր, համապատասխան վերապրումներ։ Վ. Տէրեանի նոր տրամադրութիւնները կեանքի տարբեր շրջանի ազդեցութեան արգասիքն էին։ Սթափվող հասարակական մասսայի հետ սթափվում է նաև բանաստեղծը, և չը նայելով որ նա կանգնած է «ճանապարհների բաժանումների մօտ», այնու ամենայնիւ նրա փոթորկվող էութիւնը տոգորված էր ապագայի լուսաշող տենչերով։

«Մթնշաղի անուրջներին» յաջորդում են «Գիշերն ու յուշերը»։

Ինչպէս կեանքում, այնպէս էլ մարդու հոգեկան աշխարհում արմատական յեղաշրջումները անբնական թռիչքներով չեն կատարվում։ Natura non fecit saltus!.. Մինչև կատարեալ յեղաշրջումը՝ մարդու հոգեկան աշխարհը անցնում է խորին տրագիզմով հարուստ վերապրումներ. այդ վերապրումները յղի են լինում կասկածի ու թուլութեան ծանր մօմենտներով. լինում են վայրկեաններ, երբ սեփական ոյժերի վրա այլ ես կորցնում ես քո յոյսը. այդ խլրաքանչիւր մօմենտի մէջ երբեմն մի ծանր դրամա է պարունակվում։ Սակայն դրանք մօմենտներ են, որոնց ներքին էութիւնը թափանցելու համար լիովին բանաստեղծը պիտի անպայման օժտված լինի ինքն իր մէջ խորասուզվելու շնորհքով, այդ մօմենտը յուզական զօրեղ շեշտերով արտայայտելու կարողութեամբ։

Վ. Տէրեանի խոշոր արժանիքներից մէկը հէնց այն է, որ նա օժտված է այդ կարողութեամբ և, որ գլխաւորն է, անկեղծ է միանգամայն իր յոյզերի արտայայտութեան մէջ։ Մենք պարզօրէն նշմարում ենք, թէ որպիսի աստիճանականութեամբ կատարվում է նրա մէջ յեղաշրջման պրօցեսը. դա մօմենտի կեղծ, անբնական թռիչքը չէ, որով այսօր աջ ես թեքվում, վաղը՝ ձախ, որով այսօր ազգային ես դառնում, վաղը՝ միջազգային, իսկ միւս օր կրկին ազգային։ Այստեղ իսկական յեղաշրջումն է կատարվում, այստեղ պայքարի միջավայրն է դեր խաղում։ Այլ և բանաստեղծը ազատագրվում է սոսկ երազների պօէզիայից, այստեղ նրա մէջ տիրապետողը տարրը բացառապէս զգացմունքը չէ, որ ընդունակ է մէկ ծայրայեղութիւնից միւս ծայրայեղութեան գիրկը նետելու. այստեղ փոխադարձ հիւսերով են հիւսված մտքի կորովն ու զգացմունքի անկեղծ թափը։

Մենք կը հետևենք բանաստեղծի մէջ կատարված այդ յեղաշրջման ճանապարհին, մենք կը շեշտենք առանձին մօմենտների արտայայտութեան մի քանի նիւանսները։

«Մթնշաղի անուրջներին» յաջորդել են «Գիշերն ու յուշերը»։ Բանաստեղծը կանգնած է մտամոլոր՝ ճանապարհների բաժանումի մօտ. այս պարագայի գլխաւոր մօմենտն այն է, որ նա այժմ «երկնքից ու հողից» կտրված չէ. նա այժմ երկրի վրա է.

Կանգնած եմ նորից անհեղ անտառում
Ճանապարհների բաժանումների մօտ...
Անցած օրերս շարքերով գալիս
Ձայնում են ահա և անհետանում.
Չը գիտեմ կեանքը ինձ ուր է տանում.—
Ամեն ինչ հարց է, մթին հանելուկ...

Բայց նա անպատասխան չէ կանգնել ճանապարհների այս բաժանումի մօտ.

Պարզված է սիրտս հեռուն ու հեռուն,
Այրում է հոգիս մի անհուն կարօտ...

Նա յիշում է անտարբեր շեշտերով իր մոռացած ուղին, որտեղ նա թողել է իր քնքոյշ թագուհու դղեակը.

Հեռու դղեակի քնքոյշ թագուհին
Ծաղիկների մէջ...
Կար մի դիւթական ուրիշ ժամանակ...
Ես խնդրում էի օրերս մենակ
Եւ այս աշխարհից սլանում հեռու...

Այդ դղեակը անկասկած նրա երազանքների, անուրջների սուբեկտիվ աշխարհն էր, որտեղ նա «գինովված էր մի այլ կեանքի խնդութեամբ»։

Այո, կար մի դիւթական ուրիշ ժամանակ...
...Բայց ես
Արդէն չը գիտեմ այն լուսէ ուղին...

ասում է բանաստեղծը.

Նա ոտք է դրել իրական կեանքը, բայց տակաւին երկչոտ է, տակաւին երերուն. նա կեանքի մակերեսոյթն է տեսնում, բայց ոչ նրա ներքին խորութեան մէջ թափանցում։ Պէտք է թափանցել այդ խորքը, պէտք է գտնել նրա ժխորը, բաց անել նրա պալարներն ու խոցերը, այլապէս անհնարին է ըմբռնել մարդկային հասարակութեան ապագայ կեանքի իմաստը կամ յանուն այդ լաւագոյն կեանքի մղվելիք պայքարի բնոյթը։

Վ. Տէրեանը մօտենում է այդ ժխորին, բայց երբեմն հաստատ, երբեմն էլ յուսահատ քայլերով. նա այստեղ առաւելապէս գրաղված է իր «Գիշերով» ու անցեալի յուշերով, որոնք դեռ արձագանքում են նրա սրտի հեռաւոր ծալքերում.

Սև խոհեր անսպառ, անհամար, անհամար,
Սև գիշեր, և յուշեր և յուշեր ընդունայն...

Երերումների ու կասկածանքների ծոցում բանաստեղծի սիրտը դադար չունի. նա չէ հանդարտվում, նա չէ հաշտվում. նա թրթռում է, նա տրոփում է անընդհատ։ Շատ աչքի է իր չընդհատվող սրտին կարդացած նրա «Ինքնօրօրումը».

Գիշեր է իջել. լուռ են բոլոր
Աղմուկները չար, խօսքերը պատիր,
Ջրերը մեղմիւ երգում են օրօր,
— Սիրտ իմ հանգստացիր...

Հանգչում է վաղուց անտառն ու մոլոր
Թափառականը մեն ու տարագիր,
Աստղերը խմբով երգում են օրօր,
— Սիրտ իմ, հանգստացիր...

Լռց վերջին լացդ, սիրտ իմ մենաւոր,
Վերջին արցունքդ հեկեկա, թափիր,—
Երազ, երգ ու սէր, օրօր ու օրօր,
— Սիրտ իմ, հանգստացիր...

Բանաստեղծի երերումների ու տատանումների ուղին ծանր է ու երկար. երկիր իջնելը բաւական չէ, պէտք է մարդկանց մօտ գնալ. բայց բանաստեղծի սիրտը այնքան դիւրաբեկ է, այնքան զգայուն, որ դեռ մարդկանց մօտ չը գնացած, նա արդէն մոլորվում է.

Մարդոց ժխորը թողնեմ հեռանամ...
Մթնում մոլորված՝
Դառը խոհերս գրկեմ հեկեկամ,
Անվերջ հեկեկամ...

Բանաստեղծին վիշտ է պատճառում այն հանգամանքը, որ նրան երկիրը չէ արձագանքում, որ այնտեղ նրա ցաւերին սպեղանի դնող չը կայ.

Համր է երկիրն ինձ համար
Եւ ցուրտ, և լուռ և ունայն...

Համր է... ի հարկէ, համր կը լինի. եթէ ուզում ես, որ ուրիշները քո ցաւերի համար բալզամ պատրաստեն, ապա դու էլ պէտք է փորձես ամոքել ուրիշների լքված սրտերը... Ի՞նչպէս երկիրը քեզ արձագանք տայ, երբ դու քո ամբողջ անցեալով անհատական երազ-անուրջանքների եթերներում ես սաւառնել. ինչ ես տուել, որ ի՞նչ պահանջես։ Դու երգել ես քո սէրն ու թախիծը, դու երգել ես սոսկ քո ցնորքները, դու մոռացել ես կեանքի աղբիւրը, դու արհամարհել ես ռէալ աշխարհի մարդկային կօլլեկտիվ ժխորը. ինչպէս ես նրա դէմ վանդատ յարուցանում, ինչպէս ես նրան դատի կանչում։

Մի պահ բանաստեղծը նոյնիսկ ընկնում է յուսահատական տագնապի մէջ, մի պահ նա կրկին թեքվում է դէպի յոռի զգացմունքների աշխարհը և պաշարվում մահվան թելադրանքներով. Բայց՝

Տարիներն արագ, ամպերի նման, անցնում են
անհետ,—
Մոխիր է հիմա իմ հոգում անուշ երազների տեղ...

Եւ անշուշտ այդպէս էլ պէտք է լինէր. մինչև չը տապալվի հինը, նրա տեղ չէ կարող նորը բռնել։ Դա ֆիզիքական տարրական մի օրէնք է։ Կեանքի մի փոքրիկ շփումը արդէն խորտակել էր բանաստեղծի երազ-աշխարհը, այնքան դիւրաբեկ, այնքան զուրկ էին այդ մտորումները ռէալ կեանքի անմիջական աղբիւրներից. խորտակված յուշերի տեղ, բռնում են նոր ցնորքները.

И новый міръ увидѣлъ я...

Կրկնում է բանաստեղծը ռուս բանաստեղծ Ө. Тютчевъ-ի խօսքերը։ Եւ նրա «Ոսկի հէքիաթը» մեծապէս արդարացնում է այդ խօսքերի իրաւացի նշանակութիւնը։

Նախ բանաստեղծը «յոգնատանջ սրտով» նստում է մենակ «աշխարհում աղօտ» և իր յուշերն ու գիշերները ենթարկում քննադատութեան.

Ես լալիս էի,
Բայց օտարի պէս էի ունկնդրում
Ինքս իմ հոգուն, ինքս իմ լացին...
Ինքս իմ սրտին հալածատ չէի...

Սա նրա «Հատուածն» է, որ գրված է շատ զօրեղ շեշտերով. այստեղ արուեստը հասցված է կատարելութեան, այստեղ բանաստեղծի հոգին ամբողջովին անդրադարձել է արտայայտութիւնների պարզ հայելու մէջ։ Մեր բանաստեղծական գրուածքների մէջ հազիւ թէ գտնենք այդօրինակ թանգագին գոհարներ. մտքի խորութեան ու արտայայտութիւնների երաժշտականութեան, ազդու շեշտերի ու հնչիւնների մի սիրուն հոյանք կայ այդ «Հատուածի» մէջ։

Եւ «Հատուածի» այդ զօրեղ ինքնաքննադատութիւնից յետոյ բանաստեղծի մէջ բնականօրէն կատարվում է մի այլափոխութիւն.

Բացված է արդէն մի ուրիշ երկիր,
Ես այստեղ եմ, բայց ուրիշ եմ հիմա...
Նրա կնիքն է իմ հոգու վրա—
Եւ ես յափտեան ուրիշ եմ արդէն...

Նրա բնակավայրը այլևս այս ռէալ երկիրն է. նրա բնական ճանապարհը դէպի մարդկութիւնն է. նրա շուրջը պատած մէգ-մշուշը աստիճանաբար պարզվում է, իրական կեանքի զօրեղ ազդակները բանաստեղծին յեղաշրջում են։ Նա վճռում է գնալ մարդկանց մօտ, այնտեղ տանել իր երգերն ու մտորումները, այնտեղից ստանալ իր յոյզերի նորանոր, բազմերանգ արտայայտութեան աղբիւրները։

Մթագին գիշերում, աշխարհում մթամած, խաւարում
Կը վառենք չը մեռնող, չը մարող կրակը մեր հոգու,
Մեր ողջոյնը սիրով կը նետենք և՛ մարդկանց, և՛ երկրին, և՛ հեռուն

Ես ու դու։

Եւ ահա երբ նա գնում է մարդկանց մօտ, երբ նրա գերագոյն նպատակներից մէկն է մարդկային հասարակութեան երջանկութեան գաղափարը, ապա նրա առջև բացվում է մի փայլուն ու հրաշագեղ արշալոյս, հեռու հօրիզոնը վառվում է ծագող արեգակի փայլուն ու լուսաճաճանչ բոցերով. Ինքը հպարտ՝ նա կանգնած է հպարտ ժայռի գագաթին և իր ամբողջ կերպարանքով դիտում է ցածում նիրհող դաշտերն ու ձորերը, որտեղ կենտրոնացած է ռէալ կեանքի դաժան ու մթին իրականութիւնը, որտեղ թագաւորում են մարդկային կեանքի ողբերգական հակասութիւնները, որտեղ թագաւորում է՝ փարթամ շքեղութեան, շլացուցիչ հարստութեան կողքին անասելի տառապանքն ու թշուառութիւնը, քաղցածութիւնն ու աղքատութիւնը։ Որտեղ բուրժուական շահագործման անողոք իրաւունքն է իշխում, որտեղ մարդկային կեանքի սխալ ու ողբերգական կազմակերպութեան դէմ բողոքը՝ անգութ վրէժառութեան մի դիւային խրախճանք է առաջ բերում։ Որտեղ լցված են տանջանքներն ու բանտերը, կորստի ու աքսորի մռայլ վայրերը։

Վերածնված է բանաստեղծը այս անհեղ իրականութեան առջև. նա այլևս գիշերվայ երազկոտ յուշերում չէ որ պիտի յափշտակվի ու տարվի, այլ ես սուբեկտիվ անուրջների բարձունքներում չէ որ պիտի գուրգուրվի. բանաստեղծի առաջ բացվել է անհուն տառապանքի դաժան ու մթին հովիտը։ Այնտեղ խաւար է, այնտեղ լուռ է... բայց մօտ է բանաստեղծի հոգու արշալոյսը. մօտ է նրա արևածագը։

Սակայն շուտով կատարներից հեռանիստ՝
Արևն այնտեղ հուր կը թափէ և ոսկի,
Եւ կը ցնծան դաշտերը լուռ ու հանդիստ,
Երկիրն անհուն կարօտ կեանքի ու խօսքի։
Եւ դու կերգես, զարթնած աշխարհ, իմ առաջ,
Կարձագանքես իմ ողջոյնին սիրառատ,
Կը լսեմ ես դարձեալ աղմուկ ու շառաչ
Ու կը սիրեմ հէքիաթային առօրեաց։

Բայց բանաստեղծը այս պարագայի առջև դեռ լոկ դիտող է. արշալոյսին զարթնող երկրի այդ տեսանը—ժողովրդական մասսան—առաջին նուագ հէքիաթային է թւում դիտող բանաստեղծի համար. նա դեռ պայքարի մէջ չէ մտել. մենք այնտեղ պէտք է տեսնենք նրան ապագայում։ Առ այժմ նրա հոգում վերածնութիւն է կատարվել, նրա սիրտը վերանորոգվել է սուբեկտիվ կեանքի ծանր մօմենտների վերապրումներից։ Նա ամենից առաջ դիմում է տանջվածներին։

Լռութիւն է, մութ է այնտեղ, սակայն իմ
Սրտում արդէն արշալոյս է՝ յարութիւն.—
Ողջոյն ձեզ մութ ուղիներում երկրային,
Իմ եղբայրներ, հեռուներում, բանտերում...

Վերածնութեան այս առաջին թափին հետևում է երկրորդը. վերածնված բանաստեղծը իջնում է սէգ ու հպարտ ժայռերից, իջնում է դիտողի հեռանիստ բարձունքից և մտնում է մարդկային կեանքի աղմկոտ ժխորը։ Նրա մի յետադարձ հայեացքը պարզապէս ընդգծում է այն հանգամանքը, որ նա մինչ այդ եղել է «մթութեան խաւար զնդանում». այնտեղից բանաստեղծը գալիս վերադառնում է հզօր ու հպարտ, մտնում է ժրաջան ամբոխի մէջ, որտեղ նրան ողջունում է զուարթ աղմուկը, այրելով նրա հոգին մի նոր խնդութեամբ։

Նոր սիրով լցուն՝ դարձայ ես ձեզ մօտ,
Եւ նոր երգեր են հնչում իմ հոգում։

Եւ նա գալիս է, որ այստեղ ժողովրդական մասսայի բովում կռի ու կռփի «հրեղէն խօսքեր ու խնդում», լսի յաղթական մարտի ցնծութիւնն ու տեսնի նրանց հզօրազօր շարքերը։

Եւ լուսաբացին, երբ յոգնած լինէք,
Երբ քնած լինէք՝ թշնամուց խաբված,
Արևածագի ցնծութեամբ արբած,
Կանչեմ ձեզ, ճչամ՝ եղբայրներ, ելէք...

Սակայն ո՞րն է կեանքի այն կենտրոնը, որտեղից տարածվում են լաւագոյն ապագայի դեռ ես աղօտ ճաճանչները, որտեղ դարբնվում են ապագայ կեանքի անարիւն զէնքերը։

Դա ժամանակակից քաղաքն է, արդիւնաբերող միջավայրը, որտեղ կեանքը եռում ու բորբոքվում է, աղմկում ու առաջադիմում։ Այդ բորբոքվող, աղմկող միջավայրում հասարակական կեանքը իր մէջ է խտացրել սուր հակասութիւնների մի ամբողջ տարտարոս։ Հասարակական ներկայ կազմակերպութիւնը իր մէջ է սնում երկու հակադիր տարրեր. մէկը աշխատանքի լաբիւրինթոսումն է տնքում, միւսը ճոխ վայելքներում. մէկը մատնված է խաւարի ու շահագործման անագորոյն պայմաններին, միւսը յղփացած է մեղկ կեանքի ճոխութեամբ ու շուայտութեամբ. մէկի աշխատանքը միւսի վայելքն է ծառայում։ Շահագործման, սարկացման ենթակայ տարրը չէ կարող չը լցվել ցասման զգացումով. անտագօնիզմը տիրողի ու տիրապետվողի միջև զարգանում է։ Ընդհարումները երկու հակադիր ոյժերի մէջ անխուսափելի են. պրօլետարիատի պարբերական դիմադրութիւնները ընդդէմ բուրժուական օրինականացրած շահագործման երերել են վերջինիս ամրանիստ հիմունքները։ Պայքարը օրհասական է, ծանր է, երկարատև։ Վայելքների ճոխութեան մէջ օրօրվող տարրը կորցնում է իր անսասան տիրապետութեան հիմքը. նա իր հեղինակութեան, շահագործման տենչերին գոհացումն տալու համար իր տիրապետութեան բոլոր հիմքն է հրապարակ բերում, ֆիզիքական զօրութեան դիմում, վերջապէս ներկայ միլիտարիզմի ողջ պաշարով է հանդէս գալիս՝ յաղթահարելու իր դէմ ծառացած բողոքող, կենսունակ տարրին։ Վերջինս տակաւին անգիտակից, տակաւին անկազմակերպ՝ առաջին նուագ նահանջներ է կատարում, տեղի է տալիս կազմակերպված բուրժուական ոյժի առջև, սակայն այդ նահանջը յարատև չէ։ Այդ նահանջը զինադադար է, երբ տիրում է մի չարագուշակ լռութիւն։ Չարագուշակ է այդ լռութիւնը, որովհետև այնտեղ աշխատանքը դադար չունի, չարագուշակ է, որովհետև հակառակ տարրը իր «յաղթանակից» շշմած աւելի ու աւելի է սուզվում սեփական կազմալուծման, սեփական մեղկութեան խորխորատը։

Փոթորկից յետոյ արտաքուստ նորմալ, նոյն սովորական աղմկալից կեանքում անդադար, աստիճանաբար կործանվում է հինը և հետզհետէ երկրի խորքերից բարձրանում են ապագայ հասարակական կեանքի ամրապինդ հիմունքները։

Այդ կեանքի ժխորը մտած, այդ ժխորին մասնակից բանաստեղծը չէ կարող չը զգալ նրա վեհութիւնը, նրա ապագայ կենսունակութիւնն ու կայտառ առաջխաղացութիւնը։

---

*) Տես «Մշակ» № 127.

Այս աղմկահեւս կեանքի խենթ բոցում
Այրում է սիրտս սրբազան մի դող,
Ցուզում է հոգիս մի վեհ հիացում,
Եւ սարսափելին Թւում է դիւթող...
Ուզում եմ, վազվայ ցնծութեան գուշակ,
Կարօտս նետած լուսեղէն հեռուն,
Վառել երգերս, որպէս դրօշակ,
Ու մեռնել որպէս հերոսն է մեռնում...

«Վազվայ ցնծութեան գուշակի» զգացումներով տոգորված բանաստեղծն անկարող է տանել ներկայի սարկութեան շղթան. նա իր ձեռնոցն է շպրտում. նա իր երգերն է հնչեցնում, զայրոյթ ու կռիւ է բորբոքում մարդկային անօրինակ բռնութիւնների դէմ.

Զարթէ՛ք, երգեր իմ, ժամ է հնչելու,
Զինելու նորից գնդերը ցրւ,
Մեռած սրտերը կեանքի կոչելու
Եւ բորբոքելու զայրոյթ ու կռիւ...

Ա՛րդ՝ բանաստեղծը այժմ կանգնած է այդ եռուն աշխատանքի միջավայրում. այստեղ ամէն ինչ տեղի է ունենում յանուն գոյութեան կռւի. այստեղ է, որ կեանքի ստեղծագործութեան պրոցեսսը բիւրաւոր գոյներով է կատարվում։

Բանաստեղծը տեսնում է, որ կեանքի ստեղծագործութեան աղբիւրը հէնց այդ աշխատանքն է. աշխատանքի շուրջն է խմբված արտադրող հասարակութիւնը։ Սակայն այդ կացութիւնը իր մէջ մի խորունկ ողբերգութիւն է պարունակում։ Դա դասակարգային պատմական պայքարն է։ Սօցիալական մօտիւներով տոգորված բանաստեղծը անխուսափելիօրէն հարկադրված պիտի լինի ըմբռնել, թէ այդ պատմական պայքարի շուրջը հասարակական կեանքի ո՛րպիսի արտայայտութիւններ են տեղի ունենում. պէտք է նկատի, թէ այդ հոյակապ պայքարի հետ միաժամանակ ո՛րպիսի հոյակապ յեղաշրջումն է կատարվում, յեղաշրջում՝ թէ կեանքում և թէ անհատական ու հասարակական պսիխիքայում։ Նա պէտք է տեսնի, վերջապէս, թէ այդ յեղաշրջումը [illegible]

[illegible]

Վ. Տէրեանը այժմ կանգնած է այդ [illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 11 յունիսի *)

Կիրակի օր, յունիսի 10-ին, Վանքի մայր եկեղեցում [illegible]

[illegible] միջոցին, պ. Տիգրանեանը ձեռը ձգեց հատակաւորդի կոկորդից և երկար ժամանակ խեղդում էր նրան, մինչև որ Ա. Ս. Բաբեանը խլեց զոհին բռնաւորի ձեռքից։

Զննելով տուժվածին՝ ես և շատերը նկատեցինք նրա կոկորդի վրա մատների հետքեր, եղունգներով քերծված էր կաշին, համարեա նրա պարանոցի ամբողջ առաջի մասը։

Ես, որպէս ծխական Վանքի մայր եկեղեցու, պահանջում եմ պ. Տիգրանեանից պատասխանել հասարակութեան, թէ իրան պատճառած ո՞ր վիրաւորանքի համար նա թոյլ տուեց կատարելու սրբապղծութիւն եկեղեցում և ինչպիսի զգացմունքով նա, իր կատարած բռնութիւնից յետոյ, պէտք է մտնէ եկեղեցի։

Դիմում եմ հոգևոր իշխանութեանը՝ թէ պարտաւո՞ր է նա ազատ կացուցանել սեղանի առջև բռնութիւն գործողին այն [illegible]

*) Տեղ ենք տալիս ներկայ նամակին՝ պատասխանատւութիւնը լիովին թողնելով նամակագրի վրա։ Խմբ.

[illegible] Գալ. Մելիքեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յունիսի 13-ին Պետերբուրգից մեկնեց Մոսկվա։

◆ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V [illegible] Ի. Ի. Վորոնցով-Դաշկովին [illegible] («Зак. Рѣчь»)

◆ «Бирж. Вѣд.»-ն հաղորդում է, որ [illegible]

◆ [illegible] Եւրոպական Ռուսաստանից մեկնել են 23,000 բանւոր։

◆ Մուկդէնը ենթարկվեց ապստամբութեան ապստամբ չին զօրքերի կողմից։ Բոլոր բանկերը կողոպտված են։

◆ Սալար-ուդ-Դովլէի տեղը ներկայումս մնում է անյայտ։ Նրա աւանտիւրը վերջացած պէտք է համարել։ Պարսից կառավարական զօրքերը աստիճանաբար վերադառնում են Թէհրան։

◆ Հնդկական պաշտօնական լրագիրը գտնում է, որ անդրպարսկական երկաթուղին զուրկ է առևտրական նշանակութիւնից, վտանգաւոր է Հընդկաստանի համար, առաջ կը բերէ զինուորական մեծաքանակ ծախքեր և ճընշող կը լինի հնդիկների համար։

◆ Իտալացիք ձեռք ձգեցին Թիւրքական մի քանի գաղտնի ապացուցագրեր, որոնցից երևում է, որ Թիւրքերի և արաբների դրութիւնը Տրիպօլիսում շատ ցաւալի է, նրանց մէջ տիրում է սով, շատերը փախչում են։

◆ «У. Р.»-ին հեռագրում են Վիէննայից, որ Դարդանէլը չի փակվի, քանի որ Ռուսաստանի կամքին հակառակ չը գալու համար Իտալիան խուսափելու է ակտիվ գործողութիւններից Եգէյեան ծովում։

◆ Երիտասարդ-Թիւրքերի կօնգրէսը Կ. Պօլսում վճռեց պատերազմը շարունակել մինչև վերջին հնարաւորութիւնը և ստեղծել Թիւրքական ուժեղ նաւատորմ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

12 յունիսի

ՏՕԿԻՕ։ Պէկինի կառավարութեան խորհրդատու նշանակվեց միջազգային իրաւունքի պրօֆէսօր Տէրաօն։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Մօկոտովի դաշտում բանակած զօրքի կապիտան Տէր-Ղազարեանը (Պետերբուրգի գնդի) ջղային լարված դրութեան մէջ կրակեց գնդի նոր նշանակված հրամանատար գեներալ Բրինկէնի վրա, վիրաւորելով նրան դէմքից, և իրան մահացու վէրք հասցրեց գլխից։ Գեներալի վէրքը ծանր է, բայց առ այժմ վտանգաւոր չէ։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԵՒ ԱՂԻՔՆԵՐԻ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՀԻՒԱՆԴԱՑՈՒՄՆԵՐԸ տարվայ այս ժամանակները պատահում են ամեն քայլափոխում, որի համար և իւրաքանչիւրը ըստ կարելւոյն պէտք է պահպանէ իրան վարակումից։ Հարկաւոր է, գոնէ, ամեն անգամ ուտելուց առաջ ոչ միայն լուանալ ձեռքերը, այլ և նրանց ախտահանել, որի համար յարմարագոյն միջոցն է, որ նշանակված է վարակիչ հիւանդութիւնների դրդիչների դէմ, «№ 4711 ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՍԱՊՈՆԸ»։

Գործադրութեան իսկական եղանակը (ռուսերէն և գերմաներէն լեզուներով) կցված է իւրաքանչիւր կտորին։

Առանձնապէս առաջարկվում են՝ «№ 4711 Կարբոլեան Սապօնը» (պիտանի է նաև հիւանդների սպիտակեղէնների լուացումի ժամանակ), «№ 4711 Դեգտեար Սապօնը» և «№ 4711 Սուլէմային Սապօնը»։

«№ 4711 Բժշկական Սապօնը» կարելի է ստանալ բոլոր դեղատներում, դեղավաճառ և պարֆիւմէրիային խանութներում, իւրաքանչիւր կտորը տասն կօպէկից սկսած։

Գնելու ժամանակ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել, որպէսզի իւրաքանչիւր կտորի վրա լինի «№ 4711»։ Միայն նա է տալիս գարանտիա սապօնի լաւ յատկութեան համար։

(24.14.4.) (M. 183989) 4—3

Վաճառվում է դեղատներում և կօշկեղէնի ամենալաւ խանութներում

ПРЕВОСХОДНЫЙ ГЛЯНЦЪ ЛАКЪ ДЛЯ ЧИСТКИ ОБУВИ ФАБРИКИ А. ЗАКСЪ С.ПЕТЕРБУРГЪ КАЗАНСКАЯ 6

(П. 87395) 8—4

Ղարասուբազարի հայոց եկեղեցու համար հարկաւոր է ձայնագրութեան ծանօթ

ՀՄՈՒՏ ԴՊԻՐ

առնուազն ճեմարանի կամ Թեմական դըպրոցների 5-րդ կամ 4-րդ դասարանի վկայականով, որ կարողանայ դպրոցումն էլ դասաւանդել երգեցողութիւն, գծագրութիւն և վայելչագրութիւն։ Պայմաններն են. դըպրոցից կը ստանայ ռոճիկ 200 ր., եկեղեցուց՝ 180 ր. և արդիւնք 250—300 րուբլի։

Դիմել՝ г. Карасубазаръ (Таврич. губ.), Священнику Аствацатуру Мѣдникяну.

(օ.մ.) 432. 3—2

МИ ՀԱՇՒԱՊԱՀ

հմուտ իր գործին և երկար տարիների փորձառութեամբ, ցանկանում է պաշտօն ունենալ. հաշիւները կարող է բացի ռուսերէնից՝ պահել նաև հայերէն լեզուով։ Համաձայն է գնալ նաև օտար քաղաք։

Պայմանների մասին դիմել «Մշակի» գրասենեակ, ցեր. ժամը 2—3-ը, Վ. Հայկազնին։

(հ.) 431. 2—2

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ, ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐԻՑ!

Երեւան են եկել մեր Սպէրմինի սակաւարժէք նմանողութիւնները, որոնք ըստ ազդեցութեան ոչ մի առնչութիւն չունեն մերինի հետ, և դեռ յաճախ նրանք պարունակում են իրանց մէջ առողջութեան համար վնասակար նիւթեր:

Նեվրասթենիայի, սեռական թուլութեան, զառամութեան, իստէրիկայի, նեվրալգիայի, սակաւարիւնութեան, թոքախտի, սիֆիլիսի, սնդիկային թժնկութեան հետեւանքների, սրտի հիւանդութիւնների (չաղութիւն, սրտի պնդախտութիւն, սրտի բաբախում, պէրէբոյ, միօկարդիտ), զարկերակի կարծրացումի, ալկօհոլիզմի, ողնաշարի հիւանդութեան, կաթուածների, հիւանդութիւններից առաջացած թուլութեան, յոգնածութեան և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ միայն Սպէրմին-Պէլի գործածութեամբ կարելի է հասնել այն փայլուն հետեւանքներին, որոնց մասին վկայում են ամբողջ աշխարհի յայտնի գիտնականները և բժիշկների դիտողութիւնները: Հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել

ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻ

անուան վրա և հեռու մնալ զանազան անուններով երեւան եկող բոլոր մահլամներից և հեղուկներից, որոնց սակաւարժէք. համար հրատ. ունենք առանձին բրօշիւր, որն ուղ. է ձրի՝ ՍՊԵՐՄԻՆԻ մասին եղած նոր գրական. հետ մի ասին:

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ ПРОФЕССОРЪ Д-РЪ ПЕЛЬ и С-ья ПОСТАВЩИКИ ДВОРА ЕГО ИМПЕРАТОРСК. ВЕЛИЧЕСТВА С.ПЕТЕРБУРГЪ В.О. 7 ЛИНІЯ 18

ESSENTIA SPERMINI-POEHL TONICUM PHYSIOLOGICUM ST.PÉTERSBOURG RUSSIE Prof. Dr. de POEHL

(П. 68382) 16—6

ԻՒՐԻԵՎԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԱՄԱԼՍ. ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ

(Լուսաւորութեան Մինիստրութեան իրաւասութեան ներքոյ գտնվող)

Բացված է խնդիրների ընդունելութիւնը I, II, III, IV և V կուրսերը բժշկական ֆակուլտէտի, I, II, III և IV կուրսերը բնագիտա-պատմական և մատեմատիկական ֆակուլտէտների և I և II կուրսերը առևտրաւժական բաժանմունքի համար։ Դասընթացքները ներկայացնում են իրանցից բարձրագոյն դպրոց. ծաւալը, կարգ ու կանոնը և ծրագիրը նոյնն են՝ ինչ որ Իւրիէվի համալսարանինը։ Բժշկական ֆակուլտէտի դասընթացքը 5-ամեայ է, իսկ բնագիտա-պատմական և մատեմատիկական ֆակուլտէտներինը՝ 4-ամեայ։ Ընդունվում են երկու սեռի անձեր։ Ուսման վճարը՝ բժշկական ֆակուլտէտի իւրաքանչիւր սէմէստրը 75 րուբ., բնագիտա-պատմական և մատեմատիկական ֆակուլտէտինը 50 րուբ., իսկ առևտրաւժ. բաժանմունքինը 85 րուբ.։ Խնդիրները տրվում են դասընթացքների վերատեսչի անունով (Юрьевъ, Лифл. губ., Мельничная ул., д. № 1).

Դասընթացքների վերատեսուչ՝ պրօֆ. Մ. Ի. ՌՕՍՏՕՎՑԷՎ

433. 1—1

Пріятно и удобно принимать

SCAVULINE

СКАВУЛИНЪ

въ видѣ пилюль безъ запаха и вкуса,—единственное нѣжное и вѣрное средство, регулирующее отправленія кишечнаго тракта.

Важная перемѣна. Количество пилюль въ коробкахъ „Скавулинъ" значительно увеличено безъ повышенія цѣны.

(M. 34261)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 Թ.
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒԾՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 Ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 Ժ. վերքաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 Ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 Ժ. աչքի, ներքին ևնեարգային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆՍԵԱՆ—10—11 Ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 Ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 Ժ. մորթու, վեներական վերքաբուժութեան և միզասեռ. հ.:
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 Ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 Ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ — 1—2 Ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 Ժ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—55

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԵԼԴՇԵՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Семеновская ул., № 9. Ժամը 3—4-ը:

Ա. ԵՍԱՅԵԱՆԻ
ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԲԺՇԿԱՐԱՆ

բազմաթիւ խորհուրդներով, բէյէպաներով և նկարներով. գինը 50 կօպ. ճանապարհածախսը 15 կ. մարկաներով: Բժշկարանը պահանջողներին ՁՐԻ, իբրև պրէմիա, միաժամանակ կուղարկվի նոր լոյս տեսած ծէծաղաշարժ փօքրիկ «ԿՆԻԿԱՐՄԱՏԻ ՁԱԼՎԱՐԸ» (առանձին՝ գինն է 20 կօպ.):

Դիմել՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Артемію Есаянцу.

(Ա.Հ.) 287. 50—19

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է Ս. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ եւ Մ. ԶԱՌԱՓԵԱՆԻ կազմած

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Պատկերազարդ դասագիրքը (երկու քարտէզով)

Բովանդակութիւն.—Նախնական մարդ.—Արեւելեան ազգեր.—Յունաստան.—Պարթեւներ.—Հռոմում և Միջին դարեր (մինչև խաչակրաց արշաւանքները)։

Գիրքը կազմված է ըստ ռուսական և ֆրանսիական նորագոյն դասագրքերի և յարմարեցված է յատկապէս ծխական դպրոցների ծրագրին։

Պահեստը գտնվում է Թիֆլիսի «ԳԻՐ» գրախանութում և կազմողների մօտ՝ Баку, Гимназическая ул. Армянское училище.

Վաճառվում է բոլոր գրավաճառներին մօտ. գումարով գնողների 20% զեղչ։ 208 երես

Գինը 75 կօպ.

Շուտով լոյս կը տեսնի գրքի II մասը։ 436. 1—1

ԿԱՐՈՒՁԵԻՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

◆ տղամարդկանց եւ կանանց հագուստեղէնի ◆

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՁԵՒՈՂ-ՎԱՐՊԵՏՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Աշակերտների և աշակերտուհիների ընդունելութիւնը ամառային գրուպպայի մէջ յունիսի 2-ից։ Պարապմունքները կատարվում են ընկերութեան կողմից կատարելագործված կօօրդինատ սիստեմով։ Ակադեմ. ամբողջ կուրսը աւարտողները ստանում են ձևող-վարպետի կոչում։ Մանրամասն ծրագիրը ուղարկվում է ձրի։ С.-Петербургъ. Невскій пр., 67.

(հ.) Тел. 482—30. Правленіе. (П. 86554) 3—3

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, Թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, աբխազերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրիտ և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՓՐԷՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։

Տելեֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.